

MAVZU

TA'LIM SIFATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XALQARO
TAJRIBADAN FOYDALANISH: MUAMMO VA YECHIMLAR

TEMA

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА
В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ:
ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ

TITL

USING INTERNATIONAL EXPEREINCENCES IN QUALITY OF
EDUCATION: PROBLEMS AND SOLUTIONS

УДК: 355.4(78.15)

Таълим сифати самарадорлигини оширишда халқаро тажрибадан фойдаланиш: муаммо ва ечимлар мавзусидаги халқаро илмий-амалий офлайн/онлайн конференция материаллари тўплами, 2-том, 2021 йил 19 октябрь (Ҳарбий фанлар доктори, профессор, полковник С.С.Абдурайимовнинг умумий таҳрири остида). – Чирчиқ.: Чирчиқ ОТҚМБЮ, 2021.-840 б.

“Таълим сифати самарадорлигини оширишда халқаро тажрибадан фойдаланиш: муаммо ва ечимлар” мавзусидаги халқаро илмий-амалий офлайн/онлайн конференция тўпламига талабалар, магистрантлар, илмий тадқиқот ишларини олиб бораётган изланувчи ва тадқиқотчилар, мазкур соҳа мутахассислари ҳамда профессор-ўқитувчиларнинг илмий ишлари киритилган.

Ушбу илмий-амалий офлайн/онлайн конференциянинг асосий мақсади ўқитишнинг анъанавий ва замонавий инновацион усуллари, ахборот-коммуникацион технологияларидан фойдаланишнинг ўрни ва аҳамияти ҳамда илм-фан ютуқларидан фойдаланишни жорий этиш, олий ҳарбий таълим муассасаларида табиий-илмий ва ҳарбий-касбий фанларни интеграциялаб ўқитиш механизмларини яратиш, таълим сифати самарадорлигини оширишда халқаро тажрибадан фойдаланиш ва курсантлар билимини назорат ва мониторинг қилишнинг ўзига хос усуллари ишлаб чиқиш бўйича тажриба ва маълумотлар алмашишдан иборат.

Бу эса ўз навбатида ҳарбий таълим профессор-ўқитувчиларининг олий ва ҳориж таълим муассасалари ўқитувчилари билан ўзаро ҳамкорлик ишларини кенг йўлга қўйиш, офицер кадрларни тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш, таълим-тарбия ишлар тизимини янада такомиллаштириш, ҳарбий таълим профессор-ўқитувчиларининг касбий-илмий салоҳиятлари, педагогик маҳоратларини оширишга хизмат қилади. Келгусида ушбу тўплам материалларини ҳарбий таълим, ҳарбий-илмий фаолиятда қўллаш баробарида, илмий изланувчи тадқиқотчи ҳамда магистрантларнинг илмий изланишларида фойдали манба бўлади деган умиддамиз.

Таҳрир ҳайъати: Отаматов М., подполковник
Ворисова Р., к.ф.н., ҚҚ хизматчиси
Ҳалимов Э., доцент ҚҚ хизматчиси
Абдувоҳидов Ф., катта ўқитувчи, ҚҚ хизматчиси
Халилаев Б., ўқитувчи, ҚҚ хизматчиси
Сулейманова А., III-даражали сержант

MEYLIYEV K.N., YULDASHEVA.A. Ilg'or zamonaviy pedagogik innovatsiyalarni hayotga tatbiq etishning tashkiliy asoslari.....	411
ШОМИРЗАЕВ М.Х. Миллий хунармандчиликга оид инновацион таълим технологияларидан фойдаланиш.....	413
NIGMATOV Z.Z., MUXAMMADIYEV J.E. Innovatsion yondashuvlar asosida oliy harbiy ta'lim muassasalarida harbiy kadrlarni kasbiy kompetentligini rivojlantirish.....	416
SOYIROVA M.Z., XODJAKULOVA A.Z. Ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanish istiqbollari.....	419
TASHPULATOV F.A. Innovative pedagogical activity: content and structure.....	421
КАРИМЖОНОВА М.И. Божхона органлари таълим тизимида инновацион усуллар жорий этишнинг аҳамияти.....	427
ХАЙТОВА Н.Ф. Геймификациядан фойдаланиб таълим мухитини ташкил этиш технологиялари.....	431
АХМЕДОВ Э.Э. Инновацион таълим технологиялари: моҳияти ва қўлланилиши.....	432
IRMATOV F.M. Fizika fanini kreativ yondashuv asosida o'qitish, talabalarning o'zlashtirish darajalarini oshirish omili	438
САТТАРОВ А.Р., ШУКУРОВ Д.Х. Умумтаълим мактабларида ўқувчиларга таълим беришда мобил таълим методларидан фойдаланиш.....	442
МАҲМУДОВ Ғ.Н., САЙДАЛИЕВА Ш.С. Техника йўналишлари бўйича мутахассисларни тайёрлашда инновацион усуллар.....	443
KENJAYEV SH.SH., ABDURAXMONOV A.A. Matematika fanini o'qitishda noan'anaviy ta'lim yondashuvlari.....	447
RAJABOVA M.H. O'zbekiston Respublikasida ta'lim samaradorligini oshirishda pedagogik texnologiyalarning ro'li.....	450
MATYAKUBOV A.Q., KIMSANBOYEVA O.D., BAHTIYOROVA D.D., MALIKOV S., ORIPOVA A. Talabaniing intellektual qobiliyatini shakllantirishda KEYS-stadi usulini qo'llash.....	452
КАДИРОВА Г. Инновационные методы и технологии обучения русскому языку.....	456
MAJIDOVA N.I. O'quvchi-yoshlarning noodatiy fikrlash mahorati yoxud kreativlik qanday shakllantirish mumkin.....	458
САЙТДЖАНОВ Ш.Н. “Ишқаланиш кучлари” мавзусини ўқитишда замонавий педагогик технологиядан фойдаланиш афзалликлари.....	461
SAMADOV A.A. Ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etishda deontologik yondashuv.....	464
АНОРБОВЕВ Ф.Р., НИЁЗОВ Ф.А. Таълим жараёнига инновацион ёндошиш-бугунги кун талаби	468
USMONKULOV SH.U. Futbol sportiga tayyorlash jarayonida o'quvchilarni psixologik ko'rsatkichlarini aniqlashda pedagogik innovatsion yondashuv.....	470
XOLOV O.CH. O'quvchi yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda xalq maqollarining ahamiyati	472
РАИМОВ Ғ.Ф. Мактабда физиканинг “механика” бўлимига доир ностандарт масалаларни танлаш принциплари ва ечиш методикасини такомиллаштиришнинг hozirgi holati.....	474
РАИМОВ Ғ.Ф. Физикадан ностандарт масалалар ечишни қизиқтириш аломатлари...	476
ХАЙДАРОВ Р.М. Технология таълими ўқитувчисининг касбий компетентлиги.....	478
ДЖУМАЕВА Х.М. Талабаларни ички таҳдидлардан ҳимоя қилишда педагогик технологиялардан фойдаланиш.....	479
ULASHOV J.Z., MAXMUDOV O'.N., MAXMUDOVA B.N., XOLIQOV N.T. Qiyinlik daqrajasi yuqori bo'lgan algebraik tenglama va tenglamalar sistemasini trigonometrik funksiyalar yordamida yechish.....	482
MUXAMEDOV G.I., NURMAMATOV SH.E. Astronomiya fanining “sferik va amaliy astronomiya” bo'limini o'qitishda vujudga keladigan ba'zi muammo va yechimlar.....	485

Фойдаланилган адабиётлар

1. Йулдошев Ж.Г., Усманов С.А. Педагогик технологиялар асослари. Қўланма Т.: “Ўқитувчи”, 2004 й.
2. Douglas C, Giancoli. “PHYSICS”. PRINCIPLES WITH APPLICATIONS. Pearson. 2014.
3. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat - T., 2006.
4. Ziyamuxamedov B., Abdullaeva Sh. Ilg'or pedagogik texnologiyalar - T., 2001.

TA'LIM TIZIMIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA DEONTALOGIK YONDASHUV

Samadov Abdulaziz Ashurovich,

*Buxoro davlat universiteti Harbiy ta'lim fakulteti Uslubiy tayyorgarlik sikli
o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada talaba-yoshlarda harbiy vatanparvarlik hissini rivojlantirish, Vatanga bo'lgan muhabbat va uning ertangi kuniga ishonchini ortirish borasida, ajdodlarning uzoq asrlar davomida shakllangan axloqiy, ma'naviy-ma'rifiy tamoyillar asosida yoshlarni vatanparvarlik ruxida tarbiyalash muammolari ochib berilgan. Shuningdek, maqolada talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash sohasida amalga oshirilishi kerak bo'lgan ustuvor vazifalar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: talabalar, o'quvchilar, harbiy vatanparvarlik, Vatanparvarlik tuyg'usi, harbiy ta'lim, ijtimoiy-siyosiy, Vatan ravnaqi, axloqiy, umumharbiy tayyorgarlik

Raqamli texnologiyalar hayotimizga shunchalik singib ketdiki, bugungi kunda nafaqat kundalik faoliyatimiz, balki ijtimoiy-iqtisodiy sohalar rivojini ham ularsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar shiddat bilan rivojlanib boryapti va har bir sohada zamon bilan hamqadam odimlashni taqozo etadi. Ma'lumot uchun artificial intelligence, ya'ni, sun'iy aql- informatikaning alohida sohasi bo'lib, kompyuter yoki mashinaning inson ongidagi imkoniyatlarga taqlid qilishi, sodda qilib aytganda, sun'iy aql kompyuterlarni odam kabi o'ylash va yechim topishga yo'naltirilgan texnologiya hisoblanadi. Big Data — salmoqli ma'lumot atamasi kuniga 100 gigabaytdan ko'p ma'lumot tushadigan oqimlarga nisbatan qo'llanib kelingan. Keyinchalik ma'lumotlarning keskin ko'payishi oqibatida bu tushuncha yanada keng qamrov kasb eta boshladi. Ushbu atama odatda terabayt, ekzabayt va petabaytlar darajasidagi katta hajmdagi ma'lumotlarga nisbatan qo'llaniladi. Shu bois Prezidentimizning 2021-yil 17-fevraldagi “Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarorida ham “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasiga muvofiq, ta'lim sohasida ham sun'iy intellekt texnologiyalarini qo'llashga alohida ahamiyat qaratilgan.

Prezidentimizning “Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qaroriga ko'ra, joriy yilning 1-martidan Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi huzuridagi Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt rivojlantirish ilmiy-tadqiqot institutining tashkil qilinishi “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasini har tomonlama amalga oshirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarni tashkil qilish hamda iqtisodiyot tarmoqlari, ijtimoiy soha va davlat boshqaruvi tizimida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy qilish; mazkur yo'nalishda fundamental va amaliy ilmiy tadqiqotlarni olib borishdagi ahamiyati katta bo'ladi. Nazarimizda, shu bilan birgalikda, raqamli texnologiyalarning shiddat bilan rivojlanishi va sohaning malakali mutaxassislariga ehtiyojini oshishi oliy ta'lim muassasalarida “Raqamli texnologiyalar” bo'yicha alohida o'quv yo'nalishini tashkil etilishni taqozo etmoqda. Bu eng avvalo, tizimning salohiyatli kadrlar bilan ta'minlanishiga yanada keng yo'l ochadi. Jamiyat taraqqiyoti nafaqat kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarga, balki o'z-o'zini takomillashtirish odatiga va keyingi faoliyat davomida har qanday jarayonda yangiliklardan foydalanishga ega bo'lgan yuqori malakali mutaxassisni tayyorlash darajasi bilan belgilanadi. Kadrlar tayyorlashning ikki bosqichli tizimiga o'tish oliy o'quv yurtlari oldiga yangi vazifalarni qo'yadi, bu esa talabalarni o'qituvchi sifatida kasbiy faoliyatga tayyorlaydi. Ko'pgina ta'lim muassasalari rahbarlari ishdagi muvaffaqiyat nafaqat zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirish qobiliyati bilan ta'minlanishini tushunishadi. Ta'lim tarkibiy qismining rivojlanish darajasi, mas'uliyat hissi ham bir xil

darajada muhimdir. Mavjud vaziyat kasb-hunar maktabining o'qituvchilari uchun kadrlar tayyorlash kabi muammolarni keltirib chiqarmoqda, ular o'z faoliyatida motivatsiya, ta'lim va tarbiya o'rtasidagi farq, shuningdek, ma'naviy foydalanish boshqa darajasi bilan duch keladi. Kelajakdagi mutaxassislar uchun qiyinchiliklarni engib o'tishni osonlashtirish uchun ular topishi kerak, talabalarning kasbiy tayyorgarligini hal qilishda doimiy o'zgaruvchan vaziyatda maqbul imkoniyatlar yaratilishi zarur. Bundan tashqari, pedagogik ta'lim ikki yo'nalishga ega: u o'qituvchi malakasining "sifati" ni ifodalovchi mutaxassisni ishlab chiqaradi. U, o'z navbatida, ma'lumotlarning "sifati" ni tanlash funksiyasini amalga oshiradigan abituriyentlarga beradi.

Bitiruvchilarga qo'yiladigan talablarning oshishi, uning kasbiy vakolatining ko'plab tarkibiy qismlari bilan bir qatorda, o'z kasbiy burchini bajarishini aks ettiradi, bu esa to'g'ridan-to'g'ri ta'lim muhiti sifatiga bog'liq. Unda nafaqat mashg'ulotlar, balki rivojlanish, tarbiya, shaxsni shakllantirish va hk. Shu bilan birga, zamonaviy sharoitlarda kasbiy odob-axloq talablariga rioya qilish imkoniyatlarini o'rganish o'qituvchilar ta'limining muammolaridan biridir. Tadqiqotning dolzarbligi, ko'rsatilayotgan pedagogik yordam samaradorligi maqsadida "o'qituvchi - talaba" o'zaro aloqasi jarayonida axloqiy kasbiy xulq-atvor normalariga rioya qilish muammosining zo'ravonligi bilan belgilanadi. Burch - bu talablar doirasi, xulq-atvorning axloqiy tamoyillarining asosi bo'lib, ular o'zlarining talabalar va butun jamiyat oldidagi javobgarligini anglash sifatida shakllanadi. Ushbu pedagogik burch vazifasi mas'uliyat o'lchovi va uning chegaralari bilan chambarchas bog'liq va uning mazmuni va texnologik jihatlarini bo'yicha ta'lim sifatiga bog'liq. Kasbiy odob-axloq umumiy va o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ulardan biri bu tomonlarning o'zaro ta'sir doirasidagi tomonlarning tengsizligiga tegishli. Aynan shu tengsizlik mutaxassis uchun axloqiy kodlar, me'yorlar va xatti-harakatlar qoidalarini ishlab chiqadigan professional deontologiyani yaratishga olib keladi. Etika va deontologiya - tushunchalar bir-birining ustiga chiqadigan, ammo bir-biriga to'g'ri kelmaydigan, bu turli xil mutaxassisliklarning ilmiy adabiyotidagi turli xil talqinlardan dalolat beradi. Va agar "axloq axloq to'g'risidagi ta'limot sifatida" barcha talabalarga yaxshi tanish bo'lsa, demak ko'p odamlar "deontologiya" atamasini birinchi marta eshitishmoqda, garchi deontologiya qo'llaniladigan aspekt bo'yicha ko'plab professional guruhlarda ishlaydi.

"Deontologiya" atamasi 19-asrda ingliz tadqiqotchisi Jeremiah Bentham tomonidan fanga kiritilgan bo'lib, so'zma-so'z tarjimada "kerak ta'limot" deb tarjima qilingan. Deontologiyaning asoslari juda qadim zamonlarda yaratilgan va tibbiyotda to'liq rivojlangan. Pedagogik deontologiya - bu boshqa professional deontologiyalar qatori yangi huquqiy yo'nalish, masalan, yuridik, muhandislik, psixologik va boshqalar. Bu hech qanday joydan paydo bo'lmagan. O'qituvchilar va o'qituvchilarning kasbiy xulq-atvoriga qo'yiladigan me'yoriy talablar butun pedagogik fikr davomida kuzatilishi mumkin. Ta'lim beruvchilarning asarlarida o'qituvchi ta'lim va tarbiya maqsadlariga muvofiq ravishda ma'lum tarixiy vaziyatga asoslanib bajarishi kerak bo'lgan talablar belgilanadi. Hozirgi vaqtda oldingi tajribani anglash va pedagogika fanining yangi yo'nalishi haqidagi qarashlarni tizimlashtirishga urinishlar qilinmoqda. Adabiy manbalarni nazariy tahlil qilish o'qituvchilarning xatti-harakatlarining normallashtirilgan va rasmiylashtirilmagan normalarini o'rganish bilan shug'ullanadigan pedagogik deontologiya doirasida axloqiy muammolarning o'ziga xos keskinligini ko'rsatdi. Ushbu sohada olib borilayotgan izlanishlar o'qituvchining kasbiy xatti-harakatlari bo'yicha ko'rsatmalar va tamoyillarni ishlab chiqishning dolzarb masalalariga ishora qilmoqda. Bu esa pedagogik axloq tizimidagi qarama-qarshiliklarni bartaraf etish, shuningdek, pedagogik deontologiyada axloqiy jihatlar va pedagogik shaxs mexanizmlari o'rganiladigan yangi tadqiqotlar yaratish zarurligiga olib keladi. Talabaning pedagogik deontologiyasini shakllantirish jarayonini amalga oshirish o'quv jarayoni orqali modellashtirish, ishlab chiqish va amalga oshirish orqali amalga oshirilishi kerak.

Bunday holda, ta'lim sifatini boshqarish uchun barcha yondashuvlarni ko'rib chiqish zarur. Pedagogik kadrlarni tayyorlash uchun o'qitish va tarbiyalash muammolarini hal qilishda pedagogik jarayon sub'ektlarining foydalanish manfaatli o'zaro ta'siriga asoslangan holda tizimli yondashuvni hisobga olish kerak. Tizimli yondashuvning asosiy printsiplari yaxlitlikdir, u ta'lim

jarayoni mavjudligining eng muhim sharti bo'lib xizmat qiladi. Trening bilan bir qatorda ta'lim jarayoni ham mavjud, ya'ni. ijtimoiy qabul qilingan me'yorlarga muvofiq shaxsni shakllantirish bo'yicha maqsadli faoliyat.

Kasbiy me'yorlar - bu turli xil normativ hujjatlarda mustahkamlangan kasbiy xulq-atvor va faoliyat standartlari. O'qituvchilarning vazifalaridan biri bu me'yorlar talablardan voz kechishini, lekin o'zlarining e'tiqodlariga aylanishlarini ta'minlashdir. Har bir maxsus deontologik intizom ikkita tarkibiy qismdan iborat: birinchisi kasbiy faoliyat va xulq-atvorning me'yoriy hujjatlariga taalluqli, ikkinchisi boshqacha ko'rib chiqilgan va fanlararo rang-baranglikka ega.

Shaxsni shakllantirishda o'qituvchi muhim rol o'ynaydi, shuning uchun pedagogik deontologiyani rivojlantirish zarurati tarixiy zarurat va ijtimoiy tartib orqali kelib chiqadi. Yangi tarixiy davr har tomonlama rivojlangan shaxsni rivojlantirishda tuzatishlar kiritishni talab qiladi, shuning uchun pedagogik faoliyat mazmunidan ilgari talab qilinmagan narsa talab etiladi. Pedagogik deontologiya muammolarini ikki tarmoqqa ajratish mumkin: tipik va situatsion. Odatda zamonaviy sharoitlarda axloqiy kasbiy standartlar talablarini bajarish va axloqiy tarbiya muammosi kiradi. Vaziyatli - muayyan vaziyatda qaror qabul qilish uchun shaxsiy javobgarlik. Deontologik ta'limning pedagogik texnologiyasi nafaqat axloqiy talablar va xulq-atvor qoidalarini bajarishga, balki deontologik ongni rivojlantirishga, deontologik nuqtai nazardan professional bilimlarni, odamlar o'rtasidagi munosabatlarni anglashga, shuningdek, shaxsni shakllantirishga yo'naltirilgan. o'qituvchining kasbiy tamoyillariga muvofiq fazilatlar. Bu, ayniqsa, talabalarning pedagogik amaliyoti jarayonida yaqqol namoyon bo'ladi. Pedagogik amaliyot umumta'lim maktabi uchun geografiya mutaxassislarini tayyorlashning so'nggi tsikllaridan biri sifatida o'quv jarayoniga kiritilgan. Fakultetidagi pedagogik amaliyot ikki bosqichga bo'lingan bo'lib, bu yuqori kurs talabalarining deontologik fazilatlarining shakllanish darajasini kuzatishga yordam beradi.

Amaliyot jarayonida olingan bilimlar va uni pedagogika va psixologiya metodlari bilan maktab o'quvchilariga etkazish haqida nazariy tushuncha mavjud. Vazifa talabaning kasbiy xulq-atvor normalariga muvofiq pedagogik qarorlarning ishtirokchisi bo'lishi. O'qitish amaliyoti davrida tadqiqot olib borildi, uning maqsadi talaba o'qituvchilar o'rtasida xatti-harakatlarda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradigan qator masalalarni o'rganish edi. Usullardan foydalanilgan: so'roq qilish, kuzatish, o'qituvchilar va tinglovchilar bilan suhbatlar. Faoliyatning turli jihatlariga oid savollar quyidagi bosqichlarni tashkil etdi: a) vaziyatni kuzatish; b) "o'rganuvchi - o'qituvchi" tarkibidagi pedagogik omillarni o'rganish uyatchan "turli darajalarda; v) muammoni bartaraf etish; d) nazorat qilish jarayoni. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, talaba shaxsini shakllantirishda odamlar bilan munosabatlarda namoyon bo'ladigan deontologik xususiyatlarni hisobga olish kerak. Kasbiy burchiga muvofiq harakat qilish zarurati talabalarning madaniy ustuvorliklarga intilishini ta'minlaydi. Har bir o'quvchiga axloqiy me'yorlar to'g'risida so'zlab berishadi, ammo bu axloqiy talablarni haqiqiy amalga oshirish muammosi amalda hal qilinganligini anglatmaydi. Shu bilan birga, kasbiy o'qituvchilar jiddiy axloqiy javobgarlikni o'z zimmlariga olishadi va nafaqat talaba, balki butun jamiyat oldida ham majburiydir. Bu erdagi vazifalardan biri shundaki, ta'limni demokratlashtirish sharoitida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi masofa muammosi hal qilinishi kerak. Amaliyotda mutaxassisning axloqiy qarorlari shaxsiy tanlovga beriladi va qaror shaxsning axloqiy ishonchliligiga bog'liq bo'ladi. Deontologik axloqiy tizimlar, odatda, muayyan harakatlarning nima uchun qilinayotganining sabablarini ta'kidlaydi. Oddiy axloq qoidalariga rioya qilish odatda etarli emas; Buning o'rniga, biz ham to'g'ri motivasyonlarga ega bo'lishimiz kerak. Bu axloqiy qoidani buzganiga qaramay, axloqsiz deb hisoblanmasligi mumkin. Ya'ni, ba'zi bir to'g'ri axloqiy burchga rioya qilishga undashgan (va, ehtimol, halol xatoga yo'l qo'yishgan). Shunga qaramay, faqat to'g'ri motivatsiya hech qachon deontologik axloqiy tizimda harakat uchun asos hisoblanadi. Amalni axloqiy jihatdan to'g'ri deb tavsiflash uchun asos sifatida foydalanish mumkin emas. Bundan tashqari, to'g'ri yo'l tutish kerak bo'lgan narsaga ishonish uchun etarli emas. Vazifalar va majburiyatlarni ob'ektiv ravishda va mutlaqo aniq

belgilash kerak. Deontologik tizimlarda sub'ektiv tuyg'ularga o'rin yo'q. Aksincha, aksariyat tarafdorlar sub'ektivizm va nisbiylikni barcha shakllarda qoralaydi. Yana bir tanqidiy tanqid - bu qaysi vazifalar oqibatlaridan qat'i nazar, biz qanday yo'l tutishimiz kerakligi haqida ma'lumot beradi.

XVIII asrda amal qilishi mumkin bo'lgan majburiyatlar bugungi kunda amal qilmaydi. Biroq kimni tark etish kerak va kimlar hali ham amalda bo'lishlari kerak. 18 asrda ularning axloqiy burchlari ekanligiga qanday qarashimiz mumkin. Agar ular Xudo tomonidan yaratilgan vazifalar bo'lsa, bugungi kunda ular qanday vazifani bajarishni to'xtatishlari mumkin. Deontologik tizimlarni rivojlantirishga qaratilgan ko'plab harakatlar har qanday vaqtda yoki har doim va qanday qilib ma'lum bo'lgan vazifalarni qanday va nima uchun joriy qilishini tushuntirishga qaratiladi. Aytilishicha, ingliz faylasufi Jeremi Bentham U. bu tushunchani uyg'unlashtirishga javobgardir. Deontologiya ma'lum bo'lgan narsalarning bir qismidir axloq normative (falsafa nima yaxshi deb qaralishi kerakligini va nimani yomon deb tavsiflash kerakligini ko'rsatadi). Bu shuni anglatadiki, har bir kasb, savdo yoki o'ziga xos sohada har kimning burchi nima ekanligini ko'rsatadigan o'ziga xos deontologiyasi bo'lishi mumkin. Odatda, ma'lum kasblar axloq kodeksi, mashqini bajaradiganlarning axloqiy majburiyatlarini to'playdigan o'ziga xos qo'llanma ishlab chiqish mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, axloq shaxsning ichki majburiyatlarini tahlil qiladi; ya'ni nima qilish kerak yoki nima bo'lishidan qochish kerak xabardorlik. Etika tomonidan taqsimlangan va qabul qilingan qadriyatlar deontologik kodlar bo'yicha to'planadi. Deontologik axloqiy tizimlarni tanqid qilish, axloqiy burchlar o'rtasidagi ziddiyatlarni hal etishning aniq yo'lini bermaslikdir. Deontologik axloqiy tizim, masalan, yolg'on so'zlashni emas, balki boshqalarni zararlardan himoya qilish uchun axloqiy burchni o'z ichiga olishi kerak. Natsistlar va yahudiylar bilan bog'liq bo'lgan yuqoridagi vaziyatda, bu ikki axloqiy vazifani tanlashni qanday qilib inson tanlaydi? Bunga ommabop javob, "kamroq ikkita yovuzlikni" tanlashdir. Biroq, bu ikkovidan qaysi biri eng yomon oqibatlarga olib kelishini bilishga tayanadi. Shu sababli, axloqiy tanlov deontologik asosdan emas, balki yakuniy xolatda amalga oshiriladi. Ikkinchi bir tanqidga ko'ra, deontologik axloqiy tizimlar, harakatning axloqi shubhali bo'lgan kulrang joylarga osonlik bilan yo'l qo'ymaydi. Ular mutloq tamoyillar va mutlaq xulosalarga asoslangan tizimlardir. Haqiqiy hayotda axloqiy masalalar, odatda, qora va rangli tanlovlardan ko'ra, kulrang maydonlarni o'z ichiga oladi. Odatda biz ziddiyatli vazifalar, qiziqishlar va narsalarni qiyinlashtiradigan masalalarga egamiz. Ushbu dalilga ko'ra, deontologik tizimlarda bayon etilgan majburiyatlar va majburiyatlar, aslida, eng yaxshi natijalarga erishish uchun uzoq vaqt davomida ko'rsatib o'tilgan harakatlardir. Oxir-oqibat ular odat va qonun bilan mustahkamlangan. Odamlar ularga yoki ularning oqibatlarini juda ko'p o'ylashni to'xtatishadi - ular to'g'ri deb hisoblanadilar. Deontologik axloq, shuning uchun ham narsalar butunlay o'zgartirilgan bo'lsa ham, muayyan vazifalar sabablari unutilgan axloqdir.

ADABIYOTLAR

1. Sh. Mirziyoyev "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida farmoni.
2. Mishatkina T.V. Pedagogik axloq / T.V. Mishatkina. Rostov / Donu: Feniks, Minsk: TetraSystems, 2004.
3. Levitan K.M. Pedagogik deontologiya asoslari / K.M. Levitan. M.: 1994 yil.
4. Ryskeldieva L. T. Falsafa tarixidagi deontologiya / L.T. Ryskeldiev. Simferopol: Tavriya, 2004.

